לְמֵיחַשׁ לְמִידִי: ד [ה]אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְאַבֵּד פֵּרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶם כַּזַּיִת, מִכָּל מָקוֹם (י) קָשֶׁה

(ג) [ג] לַעֲנִיּוּת: ה [ו]נוֹהֲגִים (יא) לְכַסּוֹת (ז) [ד] הַפַּתִּין בִּשְׁעַת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. (יב) וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְכַסּוֹתוֹ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב:

ה תּוֹסְפוֹת שָׁם בִּבְרָכוֹת (נב: ד"ה פירורין), וּבְחַלִּין ק"ה (ע"ב). ו רוֹקֵחַ (סי' שלב) וְהָרַב דָּוִד אַבּוּדַרְהָם (הלכות ברכות השער הראשון) וְשִׁבֻּלֵי הַלֶּקֶט (סי' קנה).

הִלְכוֹת מַיִם אַחֲרוֹנִים

קפא. דִּין מַיִם אַחֲרוֹנִים. וּבוֹ י׳ סְעִיפִים:

א חַיִּין ק"ה (ע"א) וַהֲבִיאוֹ הָרִי"ף (שם לז:) וְרא"ש בְּפֶרֶק ח' דִּבְרָכוֹת (סי' ו).

א (א) [א]מַיִם אַחֲרוֹנִים, (פ) (ב) חוֹבָה: ב [ב]מַיִם אַחֲרוֹנִים אֵין נוֹטְלִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע (ג) * אֶלָּא

(ג) [ב] בִּכְלִי, (ד) מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה שֶׁשּׁוֹרָה עֲלֵיהֶם. (ה) וְאִם אֵין לוֹ כְּלִי, נוֹטֵל עַל גַּבֵּי (ג) עֲצִים דְּקִים

ב שָׁם בַּגְּמָרָא.

בַּאֵר הַיטֵב

וַויל (דינין והלכות סי' ס). הַלְבוּשׁ בְּיוֹרֶה דֵּעָה שָׁם (ס"ג) כָּתַב דְּהַנּוֹהֲגִים לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בְּלֵיל שַׁבָּת בְּפָת שָׁלֵם וּמְנַחֵין אוֹתוֹ שָׁם כָּל הַלַּיְלָה יֵשׁ לְמִחוֹת בְּיָדָם, דְּוַדַּאי לֹא נִתְפַּשֵּׁט זֶה אֶלָּא מֵחֹק עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַיֵּן שָׁם, וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר נָגִיד וּמְצַוֶּה עַיֵּן שָׁם. וְהַשּׁ"ז בְּיוֹרֶה דֵּעָה (שם סק"ז) וְכֵן מֵישֵׁב וּמְקַיֵּם הַמִּנְהָג שֶׁעוֹשִׂין לְכָבוֹד הַשַּׁבָּת עַיֵּן שָׁם, וְהַיַּד אַהֲרֹן (שם) כָּתַב עָלָיו דְּבָרִים תְּמוּהִים עַיֵּן שָׁם: ד (ג) לַעֲנִיּוּת. הֵיינוּ אִם מַשְׁלִיכִין בְּמָקוֹם שְׁדוֹרְסִין, אֲבָל אִם מַשְׁלִיכִין לַמַּיִם שָׁרִי. מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג) עַיֵּן שָׁם: ה (ד) הַפַּתִּין. דִּבְרֵי"ף מִקְצַר יְמֵי הָאָדָם, וְאֵינוּ דִּין שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח עַל הַשֻּׁלְחָן שְׁתּוֹמָה לְמִזְבֵּחַ שֶׁמְּאֲרִיךְ יְמֵי הָאָדָם. וְטַעַם הַשֵּׁנִי לְפִי שֶׁפַּעַם אַחַת הִגִּיעַ אֶחָד לִבְרֵכַת בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר חֻרְבַּן הַבַּיִת וְתָקַע סַכִּין בִּבְטְנוֹ עַל כֵּן נֶהֱגוּ לְסָלְקוֹ בְּשָׁעַת בְּרָכָה. בַּיִת יוֹסֵף (ד"ה כתב). וְכָתַב ט"ז (סק"ג) וְתַמָּעֲשֶׂה הָיָה בְּחֹל עַל כֵּן גְּזָרוּ גַּם כֵּן בְּחֹל. וְלַטַּעַם הָרִאשׁוֹן יֵשׁ לוֹמַר דְּכֵיוָן דְּאֵין בּוֹנִין מִזְבֵּחַ בְּשַׁבָּת וְלֵיכָא רְמָז לְמִזְבֵּחַ. וּבְמִדְרָשָׁנוּ אֵין נוֹהֲגִין לְחַלֵּק בֵּין שַׁבָּת לְחֹל, עַיֵּן בְּתְשׁוּבַת בְּאֵר עֲשָׂק סִימָן כ"ז.

כָּתַב בְּשֻׁלְחָן אָרְבַּע (שער א ד"ה יש להזהר) שֶׁיֵּשׁ לְכַסּוֹת הַפַּת בְּשָׁעַת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁלֹּא יִרְאֶה בָּשָׁתוֹ, וְעַיֵּן סִימָן תע"ג (ס"ו):

א (פ) חוֹבָה. מוֹזְגִין הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין. רַבֵּנוּ יְרוּחָם (נתיב טז ח"ב), מָגֵן אַבְרָהָם (ריש הסימן): ב (ב) בִּכְלִי. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין לִרְחֹץ יָדָיו מִתּוֹךְ הַכֶּלִי, וּבְאֶמְצָעִים שָׁרִי. יָם שֶׁל שְׁלֹמֹה (חולין פ"ח סי' י), מָגֵן אַבְרָהָם (סק"א): (ג) עֲצִים. וְהוּא הַדִּין עַל הָרִצְפָּה דְּאֵין רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע. מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ב). כָּתַב הַחַיָּט (בפירושו

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

עַצְמוֹ מִפְּרוּרֵי הַפַּת שֶׁלֹּא יִמָּאֲסוּ מִנִּיצּוֹצֵי מֵי הַנְּטִילָה וְכַנַּ"ל מַרְשׁ"י. וְנִרְאֶה דְּמִכָּל מָקוֹם יַשְׁאִיר לֶחֶם עַל הַשֻּׁלְחָן בְּמִקְצוֹעַ אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח עַד אַחַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְכַנַּ"ל בְּסָעִיף א' וְיִהְיֶה קָצַת רָחוֹק מִמָּקוֹם הַזֶּה: ד (י) קָשֶׁה לַעֲנִיּוּת. וַדַּוְקָא לִדְרֹס עֲלֵיהֶם דְּהוּא בִּזּוּי גָּדוֹל, (י) אֲבָל כְּשֶׁמַּשְׁלִיכִין לַמַּיִם אֲפִלּוּ כְּשֶׁנִּאֱבָדִין עַל יְדֵי זֶה אֵין חֶשֶׁשׁ כֵּיוָן שֶׁהוּא פְּחוֹת מִכַּזַּיִת. [א]וְיֵשׁ מַחְמִירִין (יא) כְּשֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה פֵּרוּרִין וְיִצְטָרְפוּ לְכַזַּיִת: ה (יא) לְכַסּוֹת הַפַּתִּין. בְּבֵית יוֹסֵף (ד"ה כתב) שְׁנֵי טְעָמִים, הָאֶחָד דְּבֵרֵי"ף מִקְצַר יְמֵי הָאָדָם וְאֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח עַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁדּוֹמֶה לְמִזְבֵּחַ שֶׁמַּאֲרִיךְ יְמֵי הָאָדָם, דְּעַל כֵּן כְּתִיב (דברים כז ה) 'לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל', וְעַל כֵּן אַחַר שֶׁגָּמַר אֲכִילָתוֹ וְרוֹצֶה לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מְכַסֶּה הַפַּתִּין. וְטַעַם שֵׁנִי בְּשֵׁם רַבֵּנוּ שִׁמְחָה, לְפִי שֶׁפַּעַם אֶחָד הִגִּיעַ אֶחָד לִבְרֵכַת בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר חֻרְבַּן הַבַּיִת וְתָקַע סַכִּין בִּבְטְנוֹ, וְעַל כֵּן נָהֲגוּ לְסָלְקוֹ בִּשְׁעַת בְּרָכָה: (יב) וְנָהֲגוּ שֶׁלֹּא לְכַסּוֹתוֹ וְכוּ'. הַטַּעַם שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עַל זֶה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, עַיֵּן בָּאַחֲרוֹנִים:

א (א) מַיִם אַחֲרוֹנִים וְכוּ'. הַטַּעַם (פ) מִשּׁוּם שֶׁהַיָּדַיִם מְזֻהָמוֹת הֵן מִן הָאֲכִילָה וּפְסוּלוֹת לִבְרָכָה. וְסָמְכוּ חַז"ל (ברכות נג:) אִקְּרָא דְּ'וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים' (ויקרא כ ז), 'וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם' אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים (שֶׁיְּקַדְּשׁוּ יְדֵיהֶם קֹדֶם הָאֲכִילָה לְטַהֲרָם מִשְּׁמָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּסִימָן קנ"ח), 'וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים' אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים. (ג) וַאֲפִלּוּ לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ בְּצַעְמוֹ אֶלָּא שׁוֹמֵעַ לְצֵאת מִפִּי הַמְבָרֵךְ, וְיוֹתֵר מִזֶּה אֲפִלּוּ כְּשֶׁאֵין יָדָיו מְזֻהָמוֹת כְּלָל מִן הָאֲכִילָה גַּם כֵּן חִיְּבוּ חַז"ל בִּנְטִילַת מַיִם אַחֲרוֹנִים, וְהוּא מִפְּנֵי חֲשַׁשׁ מֶלַח סְדוֹמִית, דְּבְכָל סְעוּדָה הֲלֹא נִמְצָא מֶלַח (ג) וְיֵשׁ לָחוּשׁ שֶׁמָּא מֵעֵרֶב בָּהֶן מְעַט מִמֶּלַח סְדוֹמִית שֶׁמְּסַמֵּא הָעֵינַיִם לְמִי שֶׁנּוֹגֵעַ בָּם וְאַחַר כָּךְ יִגַּע בְּעֵינָיו, וְאַף עַכְשָׁו שֶׁאֵין מְצוּי מֶלַח סְדוֹמִית בֵּינֵינוּ יֵשׁ לָחוּשׁ לְמֶלַח אַחֵר שֶׁטִּבְעָהּ כְּמוֹתָהּ, וְעַיֵּן בְּסָעִיף י': (ב) חוֹבָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ מַיִם מְצֻמְצָמִים, (ד) צָרִיךְ לְמַעַט בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים כְּפִי שִׁעוּר הַמְבֹאָר בְּסִימָן קס"ב סָעִיף ב' בְּכֵדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר לוֹ מְעַט לְמַיִם אַחֲרוֹנִים. וְאִם אֵין לוֹ רַק כְּפִי שִׁעוּר מַיִם רִאשׁוֹנִים, (ה) הֵם קוֹדְמִים אֲפִלּוּ לְמִי שֶׁנִּזְהָר תָּמִיד בְּמַיִם אַחֲרוֹנִים, דְּהָאִידָּנָא דְּאֵין מָצוּי מֶלַח סְדוֹמִית בֵּינֵינוּ אֵינָם חוֹבָה כָּל כָּךְ כְּמוֹ מַיִם רִאשׁוֹנִים. (ו) יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִתְּחִלָּה אֵין לוֹ לָאֵכֶל אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ גַּם כֵּן מַיִם אַחֲרוֹנִים, (ז) וּמִכָּל מָקוֹם אֵין הַחִיּוּב עָלָיו יוֹתֵר מִמַּיִם רִאשׁוֹנִים דְּהֵיינוּ בִּלְבָנָיו אֲרֻבָּעָה מִילִין וּלְאַחֲרָיו מִיל, וְאִם בְּתוֹךְ שִׁעוּר זֶה לֹא נִמְצָא מַיִם (ח) אַף עַל פִּי כֵן מֻתָּר לוֹ לָאֵכֶל וְגַם לְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, (ט) וְכָל אֵימַת שֶׁיִּמְצָא מַיִם אַחַר כָּךְ יִטֹּל יָדָיו מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ מֶלַח סְדוֹמִית: ב (ג) אֶלָּא בִּכְלִי. וְלֹא יִתְּחֹב יָדָיו (י) בְּתוֹךְ הַכֶּלִי לְרָחְצָם, אֶלָּא יִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם עַל יָדָיו שֶׁיֵּרֵד לְתוֹךְ הַכֶּלִי: (ד) מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה. וְיֵשׁ (יא) חֲשַׁשׁ סַכָּנָה לְעוֹבֵר עֲלֵיהֶם. (יב) וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹבְרִים שָׁם יְכוֹלִים לִטֹּל עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְלָכֵן מֻתָּר לִטֹּל תַּחַת הַשֻּׁלְחָן, וְאַף עַל גַּב שֶׁלִּפְעָמִים מְסַלְּקִין הַשֻּׁלְחָן מִכָּל מָקוֹם יִתְנַגְּבוּ בֵּינֵי וּבֵינַי: (ה) וְאִם אֵין לוֹ כְּלִי.

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ד [ג] לַעֲנִיּוּת. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן בְּרִבִּי יוֹסֵף (סק"ג) בְּשֵׁם מוֹרִי זְקֵנִי הָרַב שָׁהֲלֹהֵי מוֹרֵנוּ הָרַב אַבְרָהָם גַּלַאנְטִי זַ"ל בְּפֵרוּשׁ הַקַּדְמַת הַזֹּהַר כָּתַב לְהַכְרִיחַ דְּדַוְקָא כְּשֶׁאֵין בְּכָל הַפֵּרוּרִין יַחַד כַּזַּיִת לֵיכָא אִיסּוּרָא, עַיֵּן שָׁם: ה [ד] הַפַּתִּין. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב. וּבְבִרְכֵי יוֹסֵף (סק"ד) כָּתַב שֶׁכִּמְדֻמֶּה שֶׁרָאָה בְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ מֹהַר"ם קוֹרְדָאווִירוֹ זַ"ל שֶׁאֵין לְכַסּוֹת בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, וְכֵן רָאִיתִי לְמוֹרִי זְקֵנִי הָרַב מוֹרֵנוּ הָרַב אַבְרָהָם אָזוּלַאי בְּהַגָּהוֹתָיו כָּתַב יַ"ל, לְפִי שֶׁשַּׁבָּת וְיוֹם טוֹב רָמְז לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁבָּאוּתוֹ זְמַן מְתוּק הַחִיצוֹנִים וּבְלֹעַ הַמָּוֶת לָנֶצַח. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ כו'. עַיֵּן שָׁם. וּמַה שֶּׁכָּתַב לְכַסּוֹת (הַשֻּׁלְחָן) (הַפַּת) כו' בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סק"ב) כָּתַב בְּשֵׁם מוֹרֵנוּ זְקֵנִי הָרַב טַעַם אֶחָד שֶׁלֹּא יִפְּלוּ מִמֶּנּוּ אֲחֵרוֹנִים עַל הַפַּת וְיִמָּאֵס, וְלֹא שֵׁיְּהֵא בְּשֵׁת כֵּיוָן שֶׁבָּרְכוּ עָלָיו הַמּוֹצִיא. וּבְבִרְכֵי יוֹסֵף (שם) כָּתַב שֶׁבִּמְקוֹמָם אֵין מִי שֶׁנּוֹהֵג כֵּן רַק בְּאֵיזֶה עִיר רְאֵה קָצַת נוֹהֲגִין כֵּן עַיֵּן שָׁם:

ב [ב] בִּכְלִי. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קע"ג (סק"א) מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם בְּשֵׁם הַחָכָם צְבִי וְהָאֲלִיָּה רַבָּה עַיֵּן שָׁם:

בַּאוּר הֲלָכָה

הַמְסַבְּבִין בְּתַרְיהּ גְּרִירָן. אֲבָל אִם הַמְבָרֵךְ הוּא אֶחָד מֵהַמְסַבְּבִין הַמְבָרֵךְ בְּעַצְמוֹ בְּוַדַּאי חָשׁוּב הֶסֵּח הַדַּעַת אֲצָלוֹ, וּשְׁאָר מְסַבְּבִין תְּלוּי דְּבָר זֶה בְּדֵעוֹת הַפּוֹסְקִים לְקַמָּן בְּסִימָן קפ"ג אִם הַמְסַבְּבִין רַשָּׁאִין לְהַשִּׂיחַ אַחַר שֶׁנִּטַּל הַכּוֹס בְּיָדוֹ, דְּלִדְיהוּ בְּוַדַּאי אֵין נִגְרָרִין בְּתַרְיהּ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִפְסִיחוּ דַּעְתָּם וְלֹא אָמְרוּ נְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן:

ב * אֶלָּא בִּכְלִי. וְאִם צָרִיךְ לְזֶה שֶׁלֹּא יִשְׁפְּכֵם אֶחָד כְּדֵי לְמָקוֹם מִדְרָס בְּנֵי אָדָם לְכָאוֹרָה תָּלוּי בִּפְלוּגְתָּא, דְּלִפְלִי טַעַם הַלְּבוּשׁ דְּהַקֶּתֶר הַכֶּלִי הוּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִדְרְסוּ עַל זֶה בְּנֵי אָדָם לְפִי זֶה אָסוּר לְשָׁפְכָם אֶחָד כְּדֵי לְמָקוֹם שֶׁעוֹבְרִים בְּנֵי אָדָם, וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן ד' סָעִיף ט' לְעִנְיַן מֵי הַנְּטִילָה שֶׁל שַׁחֲרִית. אֲבָל לְפִי טַעַם

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ד (י) מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג) וְאַלִּיָּה רַבָּא (סק"ה) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים: (יא) עַיֵּן בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה (סק"ג) בְּשֵׁם הַבְּרָכִי יוֹסֵף (סק"ג):

א (פ) גְּמָרָא (ברכות נג:): (ב) שְׁאֵלְתוֹת (שאילתא נד), וְהוּבָא בְּפוֹסְקִים: (ג) בֵּית יוֹסֵף (ד"ה וכתב הי"ר יונה) בְּשֵׁם הָרַמְכַּ"ם (ברכות פ"ו ה"ג): (ד) פְּשׁוּט: (ה) מָגֵן אַבְרָהָם (ריש הסימן): (ו) מָגֵן אַבְרָהָם (שם) וְכֵן כָּתַב הַמָּגֵן גִּבּוֹרִים (אלף המגן סק"א), וְעַיֵּן בְּאֵלִיָּה רַבָּה (סק"א): (ז) כֵּן מַשְׁמַע מִמַּה שֶּׁכָּתַב (המג"א שם) וְעַיֵּן סִימָן קס"ג וְכוּ': (ח) וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה דְּטוֹב שֶׁיִּכְרֹךְ יָדָיו בְּמַפָּה קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְזֻהָמוֹת מִן הָאֲכִילָה, וְגַם יִהְיוּ מְפֻלָּא שְׁמוּרוֹת מִנְּגִיעָה בְּמֶלַח סְדוֹמִית: (ט) הָרַאֲב"ד (תמים דעים סי' סה): ב (י) מָגֵן אַבְרָהָם (סק"א) בְּשֵׁם רַשַּׁ"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סי' י), וְעַל נְטִילַת יָדַיִם שֶׁבֵּין גְּבִינָה לְבָשָׂר מַתָּר אֲפִלּוּ לְשִׁשְׁקֵשְׁם בְּתוֹךְ הַכֶּלִי [שָׁם]: (יא) לְבוּשׁ: (יב) מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ב):

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehador - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

הִלְכוֹת מַיִם אַחֲרוֹנִים סִימָן קפא

(ו) וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן: ג [א]אֵין נוֹטְלִין (ז) בְּחַמִּין שֶׁהָיָה (ח) נִכְוִית בָּהֶם, מִפְּנֵי (ט) שֶׁמִּפְעַפְּעִין (פרוש, מְבַעְבְּעִין, מִלְּשׁוֹן שְׁחִין אֲבַעְבּוּעוֹת) אֶת הַיָּדַיִם, וְאֵין מַעֲבִירִין אֶת הַזֵּהָמָא: ד [ב]אֵין צָרִיךְ לִטֹּל אֶלָּא (י) * עַד (כ) פָּרָק שֵׁנִי שֶׁל אֶצְבָּעוֹת: ה [ג]צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַטָּה, כְּדֵי (יא) שֶׁתֵּרֵד הַזֵּהָמָא: ו [ד]אִם הַמַּסְבִּין רַבִּים עַד חֲמִשָּׁה, (יב) מַתְחִילִין מִן הַמְבָרֵךְ. וְאִם הֵם יוֹתֵר, מַתְחִילִין (יג) * מִן הַקָּטָן וְנוֹטְלִין דָּרְכָּן יְשִׁיבָתָן, (יד) וְאֵין מְכַבְּדִין זֶה אֶת זֶה לִטֹּל עַד שֶׁמַּגִּיעִין (ו) [ו] לַחֲמִשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ אֶלָּא חֲמִשָּׁה שֶׁלֹּא נָטְלוּ (טו) מַתְחִילִין (טז) מִן הַמְבָרֵךְ: ז (יז) [ז]אֵין מְבָרְכִין שׁוּם בְּרָכָה עַל מַיִם

ג שָׁם בְּמָקוֹם. ד טוּר וְהָרַשְׁבָּ"א (תורת הבית ב' ש' א'). ה סוֹטָה ד'. (ע"ב). ו בְּרָכוֹת מ"ו (ע"ב). ז טוּר בְּשֵׁם בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (הלכות ברכות פ"ו) וְרַב עַמְרָם (הביאו רבינו יונה ברכות ם: ד"ה ולענין).

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ו [ו] לַחֲמִשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים. וְעַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וּכְשֵׁם הָאֲרִ"י זַ"ל (שער המצות פרשת עקב) כָּתְבוּ אָסוּר לְהַפְסִיק אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה עַיֵּן שָׁם:

בְּאֵר הֵיטֵב

לספר מערכת האלקות פ"ג) דְּבְמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹבְרִים שָׁם יְכוֹלִים לִטֹּל עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְכָתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (שם) נִרְאֶה לִי דְּתַחַת הַשֻּׁלְחָן שָׁרֵי. וְאַף עַל גַּב דִּלְפָעָמִים מִסְתַּלְקִין הַשֻּׁלְחָן מִכָּל מָקוֹם יִתְנַגְּבוּ בֵּינֵי וּבֵינֵי: ג (ז) נְכְוִית בָּהֶן. וְרַשִׁ"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סי' יא) פָּסַק דַּוְקָא בְּצוֹנְנִין: ד (ה) פָּרָק שֵׁנִי. שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַפֶּרֶק אֵין מַגִּיעַ לִכְלוּךְ הַמַּאֲכָל] הַמְבָרֵךְ לְעַיֵּן בְּאַרְבַּע בְּרָכוֹת שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וּשְׁמַע מִנָּהּ דְּהָא דְּאָמְרִינַן (ברכות מב.) תַּכְרָ לִטְּלִית יָדַיִם בְּרָכָה לְאוּ תַּכְרָ מַשְׁ אֶלָּא בִּכְדֵי שֶׁיְּהוּ לְהַפְסִיק בִּכְדֵי לֹא

בְּאוּר הֲלָכָה

שְׁאָר פּוֹסְקִים שֶׁאֵין רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עַל הַמַּיִם כְּשֶׁרוֹחֲצָם בְּכֶלִי, מַתִּיר, וְאֵין דּוֹמֶה לְהַנַּ"ל בְּסִימָן ד' דְּהָתָם הָרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עַל הַיָּדַיִם, וּכְשֶׁרוֹחֲצָן יָדָיו אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ כְּלִי שׁוֹרָה עַל הַמַּיִם הָרוּחַ רָעָה מִן הַיָּדַיִם. אֲבָל בָּאֶמְת יֵשׁ לִדְחוֹת דְּאִפְשָׁר אֲפִלּוּ אַחַר כָּךְ כְּשֶׁמַּעֲרֶה הַמַּיִם אַחֲרוֹנִים מִן הַכְּלִי עַל הַקַּרְקַע שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם רוּחַ רָעָה, וְכֵן מִשְׁמַע קְצָת לְשׁוֹן רַשִׁ"י [חֻלִּין ק"ה (ע"א)] דְּבוֹר הַמַּתְחִיל קְנָטָא עַיֵּן שָׁם דְּכָל (יז) יֵשׁ לְהַחְמִיר בָּזֶה: ג (ז) בְּחַמִּין. אֲבָל פּוֹשְׁרִין דְּהֵינוּ שֶׁאֵין הַיָּד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, מַתִּיר. וְרַשַׁ"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סי' יא) פָּסַק דַּוְקָא בְּצוֹנְנִין, וּמִיהוּ אִם אֵין לוֹ כִּי אִם אֵלּוּ הַפּוֹשְׁרִין (יח) בְּוַדַּאי אֵין לְהַחְמִיר: (ח) נִכְוִית בָּהֶם. לָאו דַּוְקָא, דְּכִוְודַּאי אֵין אָדָם נוֹטֵל יָדָיו בְּמַיִם כָּאֵלּוּ שֶׁיִּכְוֶה בָּהֶן, אֶלָּא רְצוֹנוֹ לוֹמַר (יט) שֶׁהָיָד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, וְשֶׁעוֹרוֹ כָּל שֶׁכֵּרְסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוִית בּוֹ [מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג)]: (ט) שֶׁמִּפְעַפְּעִין. מְרַכְּכִין אֶת הַיָּדַיִם וּמַכְלִיעִין בָּהֶן אֶת זֶהֱמַת הַתַּבְשִׁיל [רַשַׁ"י (חולין קה. ד"ה מפעפעין)]. וְנִרְאֶה לִי דְּחַמִּין שֶׁנִּצְטַנְּנוּ מֵאֵתֶר לִטֹּל בָּהֶן: ד (י) עַד פָּרָק שֵׁנִי. שֶׁלְּמַעְלָה מִשָּׁנִי פְּרָקֵי אֶצְבָּעוֹת אֵין מַגִּיעַ לִכְלוּךְ הַמַּאֲכָל (כ) [וּמִן אֶצְבַּע הָאֶמְצָעִי

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

(יג) יִשְׁפְּכֵם דַּוְקָא בְּתוֹךְ הַכֶּלִי: (ו) וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם. כְּמוֹ (יד) אֲבָנִים דְּקִים וְקוֹצִים וְכָל כְּהָאי גַּוְנָא (טו) שֶׁנִּבְלָעִים בָּהֶם הַמַּיִם וְאֵינָם מִתְקַבְּצִים לְמָקוֹם אֶחָד. (טז) וְיֵשׁ מְקִלִּין לִטֹּל אַף עַל גַּבֵּי קַרְקַע אִם אֵין לוֹ כְּלִי לִטֹּל בְּתוֹכוֹ, דְּסְבִירָא לְהוּ דְּדַוְקָא עַל גַּבֵּי קַרְקַע מַמָּשׁ שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם רוּחַ רָעָה, [א]אֲבָל לְפִי מָה שֶׁכָּתַב הַלְּבוּשׁ (יז) יֵשׁ לְהַחְמִיר בָּזֶה: ג (ז) בְּחַמִּין. אֲבָל פּוֹשְׁרִין דְּהֵינוּ שֶׁאֵין הַיָּד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, מַתִּיר. וְרַשַׁ"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סי' יא) פָּסַק דַּוְקָא בְּצוֹנְנִין, וּמִיהוּ אִם אֵין לוֹ כִּי אִם אֵלּוּ הַפּוֹשְׁרִין (יח) בְּוַדַּאי אֵין לְהַחְמִיר: (ח) נִכְוִית בָּהֶם. לָאו דַּוְקָא, דְּכִוְודַּאי אֵין אָדָם נוֹטֵל יָדָיו בְּמַיִם כָּאֵלּוּ שֶׁיִּכְוֶה בָּהֶן, אֶלָּא רְצוֹנוֹ לוֹמַר (יט) שֶׁהָיָד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, וְשֶׁעוֹרוֹ כָּל שֶׁכֵּרְסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוִית בּוֹ [מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג)]: (ט) שֶׁמִּפְעַפְּעִין. מְרַכְּכִין אֶת הַיָּדַיִם וּמַכְלִיעִין בָּהֶן אֶת זֶהֱמַת הַתַּבְשִׁיל [רַשַׁ"י (חולין קה. ד"ה מפעפעין)]. וְנִרְאֶה לִי דְּחַמִּין שֶׁנִּצְטַנְּנוּ מֵאֵתֶר לִטֹּל בָּהֶן: ד (י) עַד פָּרָק שֵׁנִי. שֶׁלְּמַעְלָה מִשָּׁנִי פְּרָקֵי אֶצְבָּעוֹת אֵין מַגִּיעַ לִכְלוּךְ הַמַּאֲכָל (כ) [וּמִן אֶצְבַּע הָאֶמְצָעִי

בְּאוּר הֲלָכָה

שְׁאָר פּוֹסְקִים שֶׁאֵין רוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עַל הַמַּיִם כְּשֶׁרוֹחֲצָם בְּכֶלִי, מַתִּיר, וְאֵין דּוֹמֶה לְהַנַּ"ל בְּסִימָן ד' דְּהָתָם הָרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה עַל הַיָּדַיִם, וּכְשֶׁרוֹחֲצָן יָדָיו אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ כְּלִי שׁוֹרָה עַל הַמַּיִם הָרוּחַ רָעָה מִן הַיָּדַיִם. אֲבָל בָּאֶמְת יֵשׁ לִדְחוֹת דְּאִפְשָׁר אֲפִלּוּ אַחַר כָּךְ כְּשֶׁמַּעֲרֶה הַמַּיִם אַחֲרוֹנִים מִן הַכְּלִי עַל הַקַּרְקַע שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם רוּחַ רָעָה, וְכֵן מִשְׁמַע קְצָת לְשׁוֹן רַשַׁ"י [חֻלִּין ק"ה (ע"א)] דְּבוֹר הַמַּתְחִיל קְנָטָא עַיֵּן שָׁם דְּכָל מַה שֶׁכָּתַב הַלְּבוּשׁ (יז) יֵשׁ לְהַחְמִיר בָּזֶה: ג (ז) בְּחַמִּין. אֲבָל פּוֹשְׁרִין דְּהֵינוּ שֶׁאֵין הַיָּד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, מַתִּיר. וְרַשַׁ"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סי' יא) פָּסַק דַּוְקָא בְּצוֹנְנִין, וּמִיהוּ אִם אֵין לוֹ כִּי אִם אֵלּוּ הַפּוֹשְׁרִין (יח) בְּוַדַּאי אֵין לְהַחְמִיר: (ח) נִכְוִית בָּהֶם. לָאו דַּוְקָא, דְּכִוְודַּאי אֵין אָדָם נוֹטֵל יָדָיו בְּמַיִם כָּאֵלּוּ שֶׁיִּכְוֶה בָּהֶן, אֶלָּא רְצוֹנוֹ לוֹמַר (יט) שֶׁהָיָד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, וְשֶׁעוֹרוֹ כָּל שֶׁכֵּרְסוֹ שֶׁל תִּינוֹק נִכְוִית בּוֹ [מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ג)]: (ט) שֶׁמִּפְעַפְּעִין. מְרַכְּכִין אֶת הַיָּדַיִם וּמַכְלִיעִין בָּהֶן אֶת זֶהֱמַת הַתַּבְשִׁיל [רַשַׁ"י (חולין קה. ד"ה מפעפעין)]. וְנִרְאֶה לִי דְּחַמִּין שֶׁנִּצְטַנְּנוּ מֵאֵתֶר לִטֹּל בָּהֶן: ד (י) עַד פָּרָק שֵׁנִי. שֶׁלְּמַעְלָה מִשָּׁנִי פְּרָקֵי אֶצְבָּעוֹת אֵין מַגִּיעַ לִכְלוּךְ הַמַּאֲכָל (כ) [וּמִן אֶצְבַּע הָאֶמְצָעִי

צָרִיךְ לִטֹּל פָּרָק רִאשׁוֹן], וְאִם הָיָה הַמַּאֲכָל מַגִּיעַ מִכָּאן וְאֵילָךְ צָרִיךְ רְחִיצָה גַּם לְמַעְלָה [אֲלִיָּה רַבָּה (סק"ה) בְּשֵׁם כָּלְבּוֹ (סי' כג)], וְעַיֵּן בְּבָאוּר הֲלָכָה (ד"ה עד). וְרַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁרָאִיתִי שֵׁשׁ אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָמָּה וְהֵירִים בְּנְטִילַת מַיִם הָאַחֲרוֹנִים אֲבָל אֵינָם יוֹצְאִים חוֹבַת הַדִּין כְּלָל וּכְלָל, דְּאֵינָם נוֹתְנִים כִּי אִם אֵיזֶה טְפִים מַיִם עַל רָאשֵׁי הָאֶצְבָּעוֹת עַד אֲשֶׁר אַפִלּוּ עַד סוֹף פָּרָק הָרִאשׁוֹן אֵינָהּ מַגַּעַת, וְלִפְעָמִים יוֹצְאִים בְּנְגִיעָה בְּעֶלְמָא בַּמַּיִם וִידֵיהֶם נִשְׁאָרִים מְטֻנָּפוֹת מִזֵּהֲמַת הַמַּאֲכָל כְּבָרִאשׁוֹנָה, וּבָאֱמֶת מִן הַדִּין צָרִיךְ לִרְחֹץ לְפָחוֹת עַד סוֹף שְׁנֵי פִּרְקֵי אֶצְבָּעוֹת וְכַנַּ"ל: ה (יא) שֶׁתֵּרֵד הַזֵּהָמָא. מִן הַלְּכְלוּךְ שֶׁבְּיָדָיו עַל יְדֵי הַנְּטִילָה: ו (יב) מַתְחִילִין מִן הַמְבָרֵךְ. כְּדֵי (כא) שֶׁיְּעַיֵּן בְּאַרְבַּע בְּרָכוֹת שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁיִּטְלוּ אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הַנִּשְׁאָרִים. (כב) וְאַף עַל גַּב דְּהַיּוֹם הַמְנָהָג שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַמְסֻבִּין מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ וְאֵין יוֹצְאִין בִּבְרָכָתוֹ, מִכָּל מָקוֹם לֹא נִשְׁתַּנָּה הַדִּין דְּגַם הַיּוֹם מֵהַנָּכוֹן שֶׁיֹּאמְרוּ הַמְסֻבִּין כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה בְּלַחַשׁ עִם הַמְבָרֵךְ שֶׁמְּבָרֵךְ בְּקוֹל רָם כְּדְאִיתָא לְקַמָּן בְּסִימָן קפ"ג סָעִיף ז', וְגַם בִּרְכַּת הַזִּמּוּן צָרִיךְ הַמְבָרֵךְ לוֹמַר לִפְנֵיהֶם, מִשּׁוּם הָכִי צָרִיךְ לְעַיֵּן קְצָת מִתְּחִלָּה: (יג) מִן הַקָּטָן. הַיּוֹשֵׁב בְּסוֹף הַמִּסְבָּה. וְהַטַּעַם הוּא (כג) כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא צָרִיךְ הַמְבָרֵךְ לְהַמְתִּין הַרְבֵּה אַחַר נְטִילָתוֹ עַד שֶׁיִּטְלוּ וּגְנַאי הוּא לוֹ, (כד) וְגַם דְּהָנֵי הָפְסֵק: (יד) וְאֵין מְכַבְּדִין וְכוּ'. כְּדֵי שֶׁבְּשִׁעוּר הַזְּמַן שֶׁיִּטְלוּ הָאַרְבָּעָה אֶת יְדֵיהֶם יוּכַל הוּא לְעַיֵּן בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן וְכַנַּ"ל. תְּחִלָּה יָדָיו הַמְזֻהָמוֹת: (טו) מַתְחִילִין וְכוּ'. כְּדֵי שֶׁבְּשִׁעוּר הַזְּמַן שֶׁיִּטְלוּ הָאַרְבָּעָה אֶת יְדֵיהֶם יוּכַל הוּא לְעַיֵּן בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן וְכַנַּ"ל. (כה) וְאַף דְּקַיְימָא לָן (ברכות מב.) דְּתַכְרָ לִטְלִילָה בְּרָכָה, בְּשִׁעוּר זֶה לֹא חָשִׁיב הָפְסֵק, וּמִיהוּ אָפְשָׁר דִּבְכִדֵי אֵין לְהַפְסִיק כְּלָל: (טז) מִן הַמְבָרֵךְ. וְכֵיוָן שֶׁנָּטַל הוּא יָדָיו, אוֹתָן הָאַרְבָּעָה שֶׁאָכְלוּ אֵין מְכַבְּדִין זֶה אֶת זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ יְשִׁיבָתָן נוֹטְלִין: ז (יז) אֵין מְבָרְכִין וְכוּ'. דִּלְפִי (כו) הַשַּׁעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל בְּסָעִיף קָטָן א' מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ מֶלַח סְדוֹמִית דְּהוּא סַכָּנָה לָעֲיָנִים בְּוַדַּאי אֵין שַׁיָּךְ לְבָרֵךְ עַל נְטִילָה זוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל שְׁמִירָה מִשָּׁאר סַכָּנוֹת כְּגוֹן הַמְסַנֵּן מַיִם בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי סַכָּנַת עַלּוּקָה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ לְפִי הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל דְּהַנְּטִילָה הִיא כְּדֵי לְהָסִיר הַזֵּהָמָא מֵעַל יָדָיו קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁלְּפִי טַעַם זֶה הָיָה רָאוּי לְבָרֵךְ עַל נְטִילָה זוֹ, מִכָּל מָקוֹם לֹא נָהֲגוּ כֵּן לְפִי שֶׁעַכְשָׁו אֵין עוֹשִׂין הַמְּצָוָה כְּתַקָּנַת חֲכָמִים וּמִנְהָגָם שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִים לְמֹשֵׁחַ הַיָּדַיִם גַּם בְּשָׂמָן עֶרֶב אַחַר הַנְּטִילָה לְהַעֲבִיר

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(יג) כְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם (ברכות פ"ו הט"ז) הַמּוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף (ד"ה ואין ניטלין), אַף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ כְּלִי סָמוּךְ עַל הָרַשְׁבָּ"א (תורת הבית הארוך ב"י ש"ב) וְהַטּוּר [הַגְּרַ"א וּמַאֲמַר מָרְדְּכַי (סק"ב) וּמָגֵן גִּבּוֹרִים (אלף המגן סק"ג)]: (יד) אֲלִיָּה רַבָּה (סק"ג) בְּשֵׁם הַכָּל בּוֹ (סי' כג): (טו) לְבוּשׁ וְעוֹלַת תָּמִיד (סק"ב): (טז) מָגֵן אַבְרָהָם (שם) וְאֲלִיָּה רַבָּה (שם) לְדַעַת הַחֲנוּךְ (מצוה תל): (יז) דְּהַמְעַיֵּן שָׁם בְּלִבּוּשׁ יִרְאֶה בְּפִשִׁיטוּת דְּסִבְירָא לֵיהּ דְּהָרוּחַ רָעָה שׁוֹרָה אַף כְּשֶׁנּוֹטְלָם בִּכְלִי אֶלָּא שֶׁמִּשְׁתַּמֵּר בִּכְלִי שֶׁלֹּא יִדְרְסוּ עָלָיו בְּנֵי אָדָם [אַף לְשׁוֹן רַשַׁ"י (חולין קה. ד"ה קנסא) דְּחוּק לְדִידֵיהּ עַיֵּן שָׁם], וּלְפִי זֶה אֵין לְהָקֵל לְשָׁפְכָם עַל גַּבֵּי רְצָפָה. וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי גַּם לְהַחֲנוּךְ עִיּוּן דְּאִפְשָׁר חְשׁוּב כְּקַרְקַע, וּמַה שֶּׁכָּתַב קִינְטָא וְכָל דָּבָר שְׁחוֹצֵץ הֵינוּ נְמִי דּוּמְיָא דְּקִינְטָא שֶׁאֵינוֹ מְחַבְּרוֹ: ג (יח) דַּהֲלֹא כָּל הָרִאשׁוֹנִים פָּסְקוּ כְּלִישָׁנָא בְּתַרְא (שם בגמרא) לְקֻלָּא וּכְמוֹ שֶׁצִּיַּנְתִּי לְעֵיל בְּסִימָן ק"ס סָעִיף ו' עַיֵּן שָׁם בְּשַׁעַר הַצִּיּוּן

(סק"ל לה): (יט) שֶׁחוֹזֶרֶת לַאֲחוֹרֶיהָ מִפְּנֵי הַחֹם (רַשַׁ"י (שבת מ: ד"ה סולדת)):

ד (כ) תַּלְמִידֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה (ברכות מא. ד"ה תנו): ו (כא) רַשְׁבָּ"א (שם מו: ד"ה בזמן) ומובא בְּבֵית יוֹסֵף (ד"ה ואם). וְעַיֵּן בְּאֲלִיָּה רַבָּה (סק"ו) מַה שֶּׁהִשִּׂיג עַל רַשַׁ"ל (ים של שלמה חולין פ"ח סי' מב): (כב) פְּרֵי מְגַדִּים (משב"ז סק"ג): (כג) דְּסִלּוּק הַשֻּׁלְחָן שְׁכָתַב רַשַׁ"י (שם ד"ה ובזמן שהם מאה) לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא יְשִׁבְתָּו בָּטֵל, וּלְהַמְתִּין עַל הַכֹּל גְּנַאי הוּא לְגָדוֹל אוֹ לְאֵיזֶה אִישׁ שֶׁכְּבַד אוֹתוֹ לְבָרֵךְ [דְּרִישָׁה בְּסִימָן ק"פ, וְכֵן כָּתַב הָאֲלִיָּה רַבָּה (סק"ו) לְתָרֵץ קֻשְׁיַת הַשַּׁ"ז (סק"ב)]: (כד) בֵּית יוֹסֵף (שם) וְהָאַחֲרוֹנִים מַרְשַׁבָּ"א (שם). וּלְכָאוֹרָה הַיּוֹם שֶׁאָנוּ מְבָרְכִין כַּלָּם, גַּם בְּקָטָן יֵשׁ מְשׁוּם הָפְסֵק, וְאוּלַי דְּאָנוּ צְרִיכִין לְחֹשׁ יוֹתֵר לְהַמְבָרֵךְ דְּהוּא הָעִקָּר יוֹתֵר וּכְכָל מַה דְּאָפְשָׁר לְתַקֵּן מְתַקְּנִין: (כה) מָגֵן אַבְרָהָם (סק"ה) בְּשֵׁם בֵּית יוֹסֵף (שם) וְרַשְׁבָּ"א (שם): ז (כו) אַחֲרוֹנִים:

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] ובשו"ע הרב (ס"ב) כתב שמותר ע"ג רצפה.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah